

Móré Tünde

Mindig egy lépéssel maga mögött

Dezső Kata: Akiket hazavártak

Dezső Kata első kötete, az *Akiket hazavártak* már a címében jelzi azt a hiányt, amely majd a verseket is meghatározza. A hazavárás kifejezés indikálja azt, hogy valaki távol van, nincs jelen, ráadásul szükségszerűen meghatározó élménye az idegenség. Azonban itt a távollévőhöz az idegenséget elsősorban az otthon maradtak, a várakozók említése kapcsolja.

A borító tovább terelgeti az olvasót. Fröccsöntött műanyag babatest fej nélkül került a címlapra, és jár hozzá egy kisbaba is, amely nem része a könyv külső borítójának, hanem a keménytáblán található, így a borító mozaikká válik. A borító maga több olvasatot kínál fel: kézenfekvő az anya szerepe, a gyermekáldás: a 'méhének gyümölcse' képet erőteljesen megidézi a borító. Azonban a nem teljes felnőtt testben egyszerre rejtett és nyilvánvaló gyermek is valós interpretációs lehetőségnek tűnik, amelyhez talán a versek beszélői pozíciója, a felnőtt-lét küszöbén álló 20 éves (amely meghatározó a '20 éves tényezőim' című ciklusban) találóbban illeszkedik.

Az apró darabokból történő összeillesztés mozzanata jól mintázza a versekhez szükséges olvasásmódot, Dezső Kata ugyanis igen sűrű, néhol nem teljesen felfejthető szövegeket gyűjtött össze a három ciklusban (*Szabadrúgás*, *20 éves tényezőim*, *Idegenek*). Ezek a ciklusok inkább formai követelményként hatnak, markáns értelmezési lehetőséget nem adnak a szövegeknek, véleményem szerint a versek homogen, erőteljes szövegvilága jobban érvényesült volna ciklusok nélkül. A címadások sem feltétlenül szerencsések minden esetben, a néhol meghökkentő disszonanciák inkább értetlenséget válthatnak ki az olvasóból, előfordul egy-két sikerületlenebb szójáték is (*Szesztétika*).

A versek távol maradnak a közéleti tematikától, az anya-apa, én-te viszonyok, az identitás definiálása foglalkoztatják elsősorban a versbeszélőt. Ezeknek a feltérképezésében jelentős szerepet kap az emlékezet; a kötet világát az emlékezés és a felejtés dinamikája alakítja ki, továbbá az elhagyás és elindulás mozzanatai jelennek meg a versekben. Ez az irány már a hátsó borítón olvasható idézetekkel meg van támogatva. Viszont a nyitóversben is egyértelművé válik: az *Eredő* tematikáját tekintve apavers (9), amely a birtokos személyrag használatával teszi egyértelművé a relációkat. Az apa nem külső tényező, vagy saját döntés miatt nincs jelen („mikor a május kilenc éve/a tölgyfákra fújta hamvait”), ennek ellenére nyilvánvaló, hogy a nem jelen-

lévő lét határozta meg a szerepét a tulajdonképpeni csonka családban: 'A figyelmét meghagyta magának'. Az apa alakja minden esetben az elhagyás, távolodás aktusában jelenik meg a szövegben, ezzel kialakítva a szövegek szituációit, amelyek rendre a ki nem mondás alakzatával párosulnak. Többek között az első ciklus *Center címet viselő szövege, amely a halált a gyász társadalmi konvenciói felől* ragadja meg. Az apa már említett jelen nem lévősége ismétlődik meg: „Jó, hogy nem hagytál itt senkit,/ mert nem tartottál esküvőt, és neveken/ sem kellett gondolkodnod, s így nekem/ sem kell senkinek elmesélnem, hogy ismertelek/ meg, milyen jó ember voltál, és hogyan lehet/szar emberekre szebb életet hazudni. (13)” A vers nemcsak az apa hiányát ragadja meg, hanem saját beszédmódját ellentétként jeleníti meg a megszokott, udvarias búcsúzásokkal szemben. A megszólalásmód azzal az igénnyel lép fel, hogy igazságként olvassuk a tapasztalatait, lévén nem vállalja a hazugság által teremtett nyelvi biztonságot, és kérdés nélküliségét. A hazugság, mint életvezetési stratégia jelenik meg az én-te viszonyban - *Bugyi és bugyogó* -, ami a hagyományokhoz, a saját múlthoz való tisztázatlan kapcsolatot ábrázolja sikeresen.

A veszteség élménye nem merül ki az apahiány tematizálásában. Hasonló, negatív módon formálódó élményként jelenik meg a gyermekkorból történő kilépés, a női élet újabb állomásai: gyermekvállalás, a terhesség, az anyaság, az öregedés. A *Csendben emlékezni ezt* a folyamatot párosítja az elnémulás, valamint a nem láthatóság mozzanataival. A játékosság helyébe lépő némaság ural el mindent, az édesanya által nyújtott minta („Anyám sem olvas főzés közben verset”) családi gyakorlattá válik, ami elbeszélhetetlenné teszi a férfi általi meghatározottságot. A kötet szövegeiben visszatérő jellegzetesség, hogy a női élet meghatározó körülménye a csend, amely paradox metaszöveggé, kommentárként olvasható a verseskötet létrejöttének margóján Ide sorolhatjuk például a kötet utolsó szövegét,

az *Idegeneket*, amelyben a kert, mint az emlékezés helye egyben keretbe is foglalja a család széthullásának eseménysorát. Itt szintén hatásosan működik a hangzósság és a hallgatás kettőssége, az apa távozásának zaját ellenpontozza az emlékezéssel járó némaság („a férj bejelenti, hogy elhagyja a családot,/ hangok nélkül is tudja mindenki,/ hogy meg kell jegyezni az utolsó kivonulást”, 60). De a *Porcok* egészen explicit módon fogalmazza meg a beszéd és hallgatás közötti választás lehetetlenségét, mint alapvető problémát: „Sokszor nem tudom, melyik súlyosabb,/ a hallgatás vagy a beszéd,/ az önvádaknak ma van a napja.” (45)

Az anyához kapcsolódó tapasztalatok ambivalens módon élhetőek át a szubjektum számára. A *Tárgyaltan* soraiban az anyai hagyomány válik kérdésessé, de a versek nagy hányada ábrázolja a házasságot és a gyermekszülést tulajdonképpen erőszakként, amely nem feloldható és nem visszafordítható hiba. A női méh termékenységét érzékletesen jeleníti meg a Fű nő, amelynek a címe az 'ahol még a fű se nő' szófordulatát aknázza ki „A testek után fű nő az anyák méhéből” sorban. A vers hatásosan alkalmazza a khiasztikus elrendezést, ahogy Dezső költészetében itt-ott megjelenik az ismétlés és a fokozás hatásos alkalmazása: „Az egyre később születés/egyre nagyobb terhódításának/egyre nagyobb igénye. (*Bugyi és bugyogó*, 56)”

A kötet szövegeit a számvetés jellemzi, egyrészt a gyermekkorral, az eddigi 20 évvel, másrészt az én-te viszony problémájával: a versek közül számos törekszik arra, hogy az én és a te közötti határt, valamint az 'együtt' jelentését töltsse fel. Ez utóbbi elsősorban a 20 éves tényezőim ciklus verseiben domináns, noha találunk máshol is példát (*Genitáliák, Erinnerungsimperativ, Köznapi*).

Dezső Kata egy bizonyos típusú történetet mesél el újra és újra: az élet veszteségeinek történeteit, azonban nemegyszer nehezen felgöngyölíthető lírai nyelvvél, a sűrű szöveg nem támogatja az egyértelmű jelentéstársítást. Saját, kialakult versnyelvről beszél-

hetünk, amelynek a szövegei nagyjából egymásra olvashatóak; van néhány vers, amely kilóg a kötetből, éppen amiatt, mert nyelvi nem illeszkedik a többi szöveghez (*Holtomig Londonig*). A szövegeket érezhetően átszövi a bibliai ihletésű megszólalás, ez néhol a címekben is egyértelmű (*Stációk*, *Agapé*), a versnyelv szintjén is megmutatkozik a már említett *Bugyi és bugyogóban*, vagy a *Csomópontokban*. A hitélet jelenetei ügyesen keverednek a mindennapi tevékenységekkel, a városi élettel pedig éles kontrasztot teremt a vissza-visszatérő kukoricafejtés, a kukoricafejtő asszony alakja. A lírai szubjektum számára gyakran a beszéd, a hangzás jövőbeli cselekvés marad, amely értelem-szerűen sosem következik be a szövegekben, például a „Meghívlak majd” kezdettel induló *Burgundiában*, csak a szövegek által.

Akiket hazavártak világában a lírai szubjektum annak ellenére kísérli meg feltalálni kiemelten elkülönülő identitását, hogy tisztában van vele, nyelvi és élettechnikai szempontból sem képes szabadulni a szülők által kialakított mintáktól. A nyitóversben bejelentett elhagyás megismétlődik a kötet utolsó versében, az emlékezést már nem emberekre, hanem a természetre hagyva. Érdekes, figyelemre méltó szövegek kerültek a kötetbe, amelyek alapos olvasásra csábítanak, és ez igen jó indítás egy fiatal költő számára.

Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest,
2017

Nemes László: XXI. századi átváltozások

